

YEREL DEMOKRASİNİN KÖKENİ

ORIGINS OF LOCAL DEMOCRACY

Yusuf PUSTU*

ÖZ

Günümüzde bütün siyasal sistemler demokrasi kavramı ile siyasal ve toplumsal meşruiyet sağlama arayışı içerisinde. Bu arayışlar kapsamında ülke yönetiminin demokratikleştirilmesi sürecinde yerel yönetimler, yerel demokrasinin uygulama alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Yerel demokrasinin kaynağı ortaçağ kent yönetimleridir. Ortaçağ kent yönetimleri, günümüz demokratik yerel yönetim geleneğinin gelişiminde en önemli kilometre taşlarından biridir. Ortaçağ kent yönetimleri (komün) ortaçağ boyunca yerel özgürlüklerin, daha sonra da ayrıcalıklı belediyelerin savunucusu olmuştur. Bu yönü ile komünler yerel demokrasinin kaynağı olarak görülürler.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Yerel Yönetimler, Yerel Demokrasi, Yerel Yönetimlerin Demokratikleştirilmesi, Ortaçağ Kent Yönetimleri (Komünler).

ABSTRACT

Today all political systems are in search of maintaining social and political legitimacy through the concept of democracy. Within the context of these pursuits local administrations come into the prominence as a field of application in the process of democratization of national government. Local democracy originates from mediaeval urban administrations. Medieval urban administrations are one of the most significant milestones in the evolution of today's democratic local administration culture. Medieval urban administrations (communes) had been defenders of local freedoms and thereafter privileged municipalities throughout the middle ages. In this respect communes are considered as the origins of local democracy.

Keywords: Democracy, Local Administrations, Local Democracy, Democratization of Local Administrations, Medieval Urban Administrations (Communes).

GİRİŞ

Günümüzde demokrasi kavramı siyasal ve toplumsal hatta kültürel ve ekonomik alanlar da temel referans kavramlarından biri halini almıştır. Demokrasi kavramının içinde bulunduğumuz dönemin anahtar kavramlarından biri haline gelmiş olması nedeniyle, bir taraftan ülke yönetimlerinde demokratik

* Yrd. Doç., Gazi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, ypuustu@yahoo.com

niteliklere sıklıkla vurgu yapılmakta; diğer taraftan ülke yönetimlerinin demokratik nitelik kazanması için arayışlara girilmektedir. Bu arayışlar içindekilerin en önemlisi yerel yönetimlere demokratik nitelik kazandırma çabalarıdır. Zira yerel yönetimlerin demokratik işleyişinden yoksun ülkelerde, ulusal anlamda demokratik yapı ve işleyişten bahsetmek olanaksızdır. Bu bağlamda yerelleşme talepleri artmakta ve artan yerelleşme taleplerinin sonucu olarak, yerel demokrasi kavramı öne çıkmaktadır. Bu süreçte kendini yenileyememiş, değişime kapalı, baskıcı, merkezîyetçi ve otoriter siyasal ve toplumsal örgütlenme modelleri yerini yavaş yavaş güçlü ve demokratik yerel yönetim modellerine bırakması gerektiği tartışılmaktadır.

Günümüzde yerel yönetimler ve demokrasi ilişkisi her geçen gün biraz daha önem kazanmakta; yerel demokrasi ve demokratik yerel yönetim kavramları her geçen gün daha fazla tartışılmaya başlamaktadır. Bu tartışmaların yanında, zaman zaman bu iki kavramla aynı anlamda yerel özerklik kavramı da tartışılmaktadır. Hem yerel demokrasi hem de yerel özerklik tartışmalarında ortaçağ komün yönetimleri, demokrasinin filizlendiği yapılar olarak ele alınmaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmada söz konusu tartışmalara biraz olsun katkı sağlayabilmek amacıyla ortaçağ komün yönetimlerinin ortaya çıkışı, gelişimi, yapısı ve demokrasi ile ilişkisi incelenecektir.

1. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi kavramının kesin sınırlarla belirlenmiş bir içeriğinden ve net bir tanımından bahsetmememiz oldukça zordur. Klasik anlamı ile halkın yönetimi olarak ifade edilen (Erdoğan, 1996: 174) demokrasi kavramının günümüzde çok geniş ve çok yönlü bir referans çerçevesi olarak temayüz ettiği görülmektedir. Sartori; "insanlar 1940'lara gelinceye değin, ister beğensinler, ister beğenmesinler, demokrasinin ne olduğunu biliyorlardı; o tarihten beri hepimiz demokrasiyi beğendiğimizi, ondan hoşlandığımızı, ileri sürüyoruz ama artık onu ne biliyor, ne anlıyor ve ne de üzerinde anlaşıyoruz. Onun için tipik bir demokrasi karmaşası çağında yaşıyoruz" (1993: 7-8) ifadeleri ile günümüzde demokrasi konusunda yaşanan anlam ve ifade "zenginliğine" dikkat çekmektedir.

Günümüzde ise demokrasi kavramı bireysel özgürlük, haklarda eşitlik, halkın yöneten memurlar üzerindeki üstünlüğü, toplumsal adalet ve refah gibi değerleri içermektedir (Hill, 1974: 23). Karl Popper demokrasiyi; diktatörlükten kaçınmayı mümkün kılan yönetim olarak görürken (Erdoğan, 1996: 174),

Holden, kamu siyasetine ilişkin önemli sorunlar hakkında, temel belirleyici kararları, halkın pozitif ve negatif olarak aldığı ve almaya yetkili olduğu siyasal sistem olarak tanımlamaktadır (1988: 6). Literatürde ise demokrasi “insan hakları, çoğulculuk, sözleşme düzeni, temsil-katılım gibi temel ilkelere dayalı ve sivil toplumun devletten, görece de olsa ayrılığını kabul eden bir yönetim tarzı” olarak görülmektedir (Yıldırım, 1990: 9). Dolayısıyla demokrasiden söz edebilmemiz için halkın toplumun bütünüyle ilgili temel kararları alması veya almaya yetkili olması gerekir.

Demokrasinin iki temel ilkeye dayandığı; bütün kavramsal tanımlamalarda ve demokrasi çeşitlerinde bu iki ilkenin zorunlu referans noktası olarak alındığı görülmektedir. Bu ilkeler eşitlik ve özgürlük ilkeleridir. Bu iki ilkenin aynı anda var olmadığı sistemin demokrasi kavramı ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Demokrasinin dayanağı olan bu temel ilkelerin özünü şu şekilde ortaya koymak mümkündür;

a. Özgürlük ilkesi: Özgürlük bireyin eylem olanaklarının, kişinin olmak istediği gibi olmasının, yapmak istediği gibi yapmasının engellenmemesini ifade eder (Erdoğan, 1996: 180).¹ Ancak demokraside bireylerin özgürlüğü sınırsız değildir, bir başkasının özgürlüğünün başladığı yerde bireyin özgürlüğü sınırlanır.

b. Eşitlik ilkesi: Demokrasini temel değeri olan eşitlik, bütün bireylerin insan olmak bakımından eşit siyasal değerde olmasını, bireyler arasında ayırım yapılmamasını, herkese eşit muamele edilmesini ve siyasal yönetim sürecine katılım konusunda bütün toplum üyelerinin eşit derecede hak sahibi olmasını ifade eder. Eşitlik ilkesi bütün demokrasi kuramlarının ve modellerinin temel referans noktasını oluşturur. Ancak eşitlik ilkesi konusunda ciddi tartışmalar vardır. Eşitlik ilkesinden anlaşılması gereken mutlak eşitlik mi yoksa nispi eşitlik midir? Bu tartışma günümüzde hala güncelliğini korumaktadır.

Demokratik sisteme hayat veren, onu diğer sistemlerden ayıran ve onu benzersiz kılan özgürlük ve eşitlik ilkeleridir. Dolayısıyla demokrasi, vatandaşları için mümkün olduğunca fazla eşitlik ve özgürlüğü birleştiren bir devlet yönetim şeklidir (Lipson, 1985: 52-56).

¹ Özgürlüğün bu tanımı esasen liberal bireyci negatif özgürlük kavramlaştırmasına karşılık gelmektedir. Liberal negatif özgürlük kavramının özünü oluşturan temel fikir; bireyin başkaları ve devlet tarafından asla müdahalede bulunulmaması gereken özel bir alana sahip olduğu fikridir. Liberal-negatif özgürlük tanımına ilişkin daha geniş çerçevede yürütülen tartışmalar, gerçekte neyin “engel”, neyin “müdahale”, neyin “sınırlama” ya da neyin “zorlama” sayılıp sayılmayacağıyla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Liberal özgürlük anlayışının kapsamlı bir analizi ve tartışması için bkz. Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Karşılaştırılması (İnce, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Demokrasi kavramının tanımlanması ve içeriğinin belirlenmesi konusunda yaşanan karmaşanın bir benzeri de yerel yönetimler ve demokrasi arasındaki ilişkiyi çözümlenmekte yaşanmaktadır.

Demokrasi kavramının tarihsel kökeninde yerel yönetimler (kent devletleri) bulunmaktadır. Yunan-Roma uygarlığının şehir demokrasisi ve komün yönetimleri çağdaş dünyanın siyasal kültürünün başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu kavram 19. yüzyıla kadar kent devletleri ile özdeşleşmiş durumda idi. Yerel ölçekte kendi kendini yönetme ve yönetebilme hakkı ilk kez kent devletlerinde ortaya çıkmış ve demokrasi, tarihsel gelişimi içinde uzun süre -iki bin yıl- “doğrudanlığı” esas alan, “kent devleti” demokrasisi ile özdeşleştirilmiştir (Yıldırım, 1990: 9). İçinde bulunduğumuz yüzyılda da yerel yönetimlere olan ilgi tekrar canlanmaya başlamış; yerel yönetimler ve demokrasi arasındaki tarihsel ilişkiye güçlü bir vurgu yapmak amacıyla da yerel yönetimlerin hızla demokratikleştirilmesi perspektifi ön plana çıkmaya başlamıştır.

2. DEMOKRASİ VE ORTAÇAĞ KOMÜNLERİ

Demokrasi ile yerel yönetimlerin birlikte anılması temelini komün yönetimlerinden almaktadır. Komünler buldukları dönemde demokrasi hücreleri olarak görülmüşler ve o dönemin iktidarlarına karşı hep özgürlüğün, eşitliğin, katılımın ve kendi kendini yönetmenin örneğini oluşturmuşlardır (Görmez, 1997: 12). Bu değerlendirmeye konu olan komünler, Ortaçağ Avrupa’sında 11. yüzyılda ortaya çıkmışlar; içinde buldukları dönemde demokrasi idealini yaşatmışlardır. Ancak 16. yüzyılda işlevlerini kaybetmeye ve merkezi devlet yönetimlerinin bir parçası olmaya başlayarak demokratik niteliklerini kaybetmişlerdir. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yerel yönetimler merkezi devletlerin sıkı denetimi altında kalmışlardır. 19. yüzyılda ise yerel yönetimler tekrar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu birimlerin özellikle İngiltere gibi ülkelerde demokrasinin sağlanmasında pek çok önemli işlevler yürüttüklerini söylemek mümkündür (Görmez, 1997: 13).

Tarihsel süreçte Ortaçağ’da antik Site’nin ortadan kalkması ile beraber komün yönetimleri ortaya çıkmıştır. Komünü ortaya çıkaran gelişmelerin başında ticaretin canlanması gelir. Onuncu yüzyıldan itibaren Avrupa’da ticaretin başladığını görüyoruz. Ticari büyümenin en önemli sonuçlarından biri kente göçün ve kent nüfusunun artmasıdır (Huberman, 2003: 37; Pirenne, 1994: 49-51). Ticaretin gelişmesi ile beraber limanlar başta olmak üzere yol kavşakları, nehir ağızları ve diğer elverişli yerlerde kentler oluşmaya ve var olanlar büyümeye

başlamıştır. Gezin tüccarlar uzun yolculuklarında sığındıkları dinsel kentlerin ve kale kentlerin etrafında yeni yerleşim yerleri kurmuşlar, ticaretin çektiği zanaatçılarla birlikte bu yerler, kısa sürede zengin bir kente dönüştürmüşlerdir. Kentler bu şekilde ticaretin ayak izlerinden doğmuştur.

Pirenne ve Huberman'ın komün'ün temelini ticaretin gelişmesine bağlayan görüşlerinin aksine Charles Verlinde; "Flaman kentlerinin doğuş ve gelişmelerinin neden olduğu demokratik dönüşümün ilk nedeni endüstridir. Ticaret burada endüstriden doğmuştur. Tersine geçerli değildir"(Verlinde'den aktaran, Kılıçbay, 1993: 105) şeklindeki tezi ile kentlerin doğuşu ve gelişmesini endüstrinin gelişmesine bağlamaktadır.

Ortaçağda Avrupa'nın her tarafına dağılmış olan komünlerin menşei konusunda Henri Pirenne; Ortaçağ kentlerinin çoğu zaman antik kentlerin uzantıları olan yukarı ortaçağın Site'lerinin dış mahalleleri ile Burg'larından doğduklarını kabul etmekle birlikte, antik site ile ortaçağ kenti arasındaki kopukluğu vurgular (Kılıçbay, 1993: 103). Pirenne'e göre; yedinci ve sekizinci yüzyıldaki Arap fetihlerinin sonucu olarak, Akdeniz'in kapanması büyük ticareti, parasal ekonomiyi söndürmüş ve antik kent ağının ölümünü harekete geçirmiştir. Onuncu yüzyıldan itibaren toparlanma başladığında bu yeniden doğmakta olan komünler, ticaret sayesinde yeni kurulan mahalleler ya da hiç yoktan oluşturanlar sayesinde olmuştur (1994: 27-41). Maurice Lambard da; antik site ile ortaçağ kenti arasında bir kopuş yaşandığını iddia etmektedir. Buna karşın tarihçiler ilkçağ ve ortaçağ arasındaki kentsel sürekliliğin varlığın öne sürmekte etmekte ısrarlı olmuşlardır (Kılıçbay, 1993: 104).

Blonc'a göre; Akdeniz ülkelerinde Polis tipinin ayakta kalmasının uzunluğu her ne olursa olsun, ortaçağ kenti, gerçekten tipik özellikleri itibariyle antik kentten derinlemesine farklılaşmış olup çok daha saf bir şekilde tüccar ve zanaatçı olan ortaçağ kenti çevresindeki kırlardan net bir şekilde ayrılmıştır (Blonc, 1983: 461-462).

Gerçekte komünler bir sebepten değil (ticaretin gelişmesi veya endüstrinin ortaya çıkması) birçok sebep ve amillerden doğmuştur. Site nasıl ki ilkçağın ihtiyaçlarından ve bünyesinden çıkmış ise, komün de ortaçağdaki muhtelif etkilerin ve amillerin doğurduğu bir yapıdır (Onar, 1996: 24). Komünler, teşkilat ve istiklalleri farklı olmakla beraber on birinci yüzyılda Avrupa'nın hemen hemen her tarafında ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunların bir kısmı İtalyan komünleri gibi tam bir otonomiye sahipken diğer bir kısmı yarı otonomiye sahiptir. Komünlerin

teşkilat yapıları da bir birinden oldukça farklıdır, bir kısmı doğrudan doğruya halk veya halkın seçtiği organlar tarafından yönetilirken, bir kısmı da bazı ailelerden oluşan bir aristokrasi tarafından idare edilmişlerdir.

Onuncu yüzyılda ticaret ve endüstrinin zenginleştirdiği yeni kentler, ilerleme, kâr etme ve giderek özgürlük ve eşitlik gibi değerler üzerine kurulan bir ideolojinin merkezi olmuştur. Şehirler, ticaretin genişlediği yerlerde İtalya ve Hollanda'da ilk kez ortaya çıkmış (Huberman, 2003: 37) ve komşu bölgelerle birlikte çok sınırlı sayıda yerlerde gelişmişlerdir (Pirenne, 1994: 106). Ticaretin gelişmesi devam ettikçe yol kavşaklarında, nehir ağızlarına ve toprak eğiminin elverişli olduğu yerlerde de şehirler oluşmuştur. Ticaretin gelişerek örgütlenmeye başlaması gezgin tüccarları sabit noktalara yerleşmeye zorlamıştır. Böyle yerlerde genellikle "katedral" ve "burg" denilen saldırı karşısında sığınabilecek yerler bulunmaktaydı. Tüccarlar dinlenmek ve korunmak için kalelere ya da bir katedralin gölgesine sığınırlardı. Bu yerlerde toplanan tüccarların sayısı artınca bir "fauburg" ya da "burg dışı" da oluştu. Çok geçmeden "fauburg", "burg'un" kendisinden daha önemli hale geldi. Fauburg'da koruma arayan tüccarlar, surlarla kasabalarını çevrelediler. İnsanlar bu faal, büyüyen yerleşimlerde hayata yeniden başlamak üzere eski malikâne köylerini terk etmeye başladılar. Büyüyen ticaret, şehirlerde iş olanağı yarattı ve onlar da iş bulmak için şehirlere geldiler (Huberman, 2003: 38). Kente gelenler, özellikle de ticareten zenginleşenler öncelikle kentte loncalar kurdular ve feodal beylere karşı haklarını savunmaya başladılar (Görmez, 1997: 24).

Başlangıçta senyör, piskopos gibi bir ya da birkaç senyörün bölgesi üzerinde kurulmuş olan bu kentlerin sakinleri, yani burjuvalar² kentlerin ilk sahipleri ile bazen savaşarak bazen de anlaşarak farklı bir oluşumun ortaya çıkmasına ön ayak oldular. Ortaçağ kentleri zenginleşip kuvvetlendikçe, tüccarlar ve kent halkı bazen merkezi devletle birlik olarak, bazen de Kiliseye karşı savaşarak beratlarını (charte³) aldılar (Görmez, 1997: 25). Bu "charte"leri ile yargısal ve yönetsel özerkliklerini elde ettiler. Bu dönemde feodal topluma rağmen "kent havası tam bir özgürlük atmosferi" niteliği arz etmiştir (Huberman, 2003: 39-40).

Bu gelişmeler Avrupa'nın her yerinde aynı tarihte ve aynı biçimde gerçekleşmemiştir, 1050'lerden 1450-1500'lü yıllara kadar olan süre içinde çeşitli kentler feodal rejimlerden kurtulup yeni bir yönetim biçimine kavuşmuşlardır (Görmez, 1997: 25). Komünlerin gelişiminde, kralların burjuvaziyi feodal beylere karşı desteklemesi önemli rol oynamıştır. Ancak kral ve senyörler, keyfi hareketlerine

² Ticaretle zenginleşen ve güçlenen orta sınıf.

³ Bu dönemde kentin kuruluş simgesi kraldan ya da feodal beyden alınan "charte" dir.

ve süistimallerine engel teşkil eden komünlerden memnun olmamışlardır (Onar, 1936: 25). Diğer taraftan kral ve senyörün maddi kuvvetleri ile her zaman çatışmayı mümkün ve menfaatine uygun görmeyen komünler, bunlara birtakım menfaatler sağlayarak kendilerini bunlara müdafaa ettirme yolunu seçmişlerdir. Kral ve senyörler de zengin ve kalabalık şehirlerden temin edecekleri menfaati düşünerek şehirlerin otonomilerine uygun davranmış ve onları himaye etmişlerdir.

Kentlerin özgürleşmesinde büyük rolü olan komünlerin, derebeyi ve kraldan bazen zorla, bazen de anlaşma ile aldıkları beratlarla, Ortaçağ Avrupa'sında yeni bir yapı (Görmez, 1997: 26) doğmuştur. Kent duvarları arasında kırsal köleliğin tüm kalıntıları ortadan kalkmış, servetin insanlar arasında doğurduğu farklar hatta çelişkiler ne olursa olsun medeni durum bakımından herkes eşit hale gelmiştir. Özgürlük eskiden beri ayrıcalıklı bir sınıfın tekelindeyken ortaçağ kentleri ile yurttaşın doğal niteliği olarak toplumda yerini almıştır. Kent toprakları arasında bir gün veya bir yıl yaşayan köle kesin olarak özgürlüğe sahip oluyor, efendisinin onun kişisel varlığı ve evi üzerindeki hakları son buluyordu. Başlangıçta yalnızca tüccarların yararlandığı özgürlük zamanla tüm kentlilerin ortak hakkı olmuştur (Blonc, 1983: 348-349). Ortaçağ Avrupa'sında kentli sözcüğü ile özgür insan sözcüğü eş anlama sahipti (Pirenne, 1994: 148). Ortaçağ komününde kent hukuku, kişisel köleliği ve toprak üstündeki kısıtlamaları kaldırmanın yanında, ticaret ve sanayinin önünde en önemli engeller olan derebeylik haklarını da ortadan kaldırmıştır.

Komünde ekonomik yaşam karmaşıklaşıp etkinleştikçe yasal olan düello vb. gibi eski adetler, tüccar ve zanaatçılardan oluşan bir topluluk içinde uzun zaman varlığını sürdüremedi. Bir sanığın suçsuzluğunun birkaç kişinin ant içmesi ile kanıtlanması yerini, kent yargıcı önünde suçun kanıtlanmasına; eski kan parası yerini, para cezası ve bedensel ceza sistemine bıraktı (Pirenne, 1994: 150-152). Evlilik, veraset, haciz ve özellikle iş hukuku konularında yeni yasalar oluştu ve kent mahkemelerinin içtihatları ile zamanla geniş kapsamlı ve kesin bir medeni hukuk ortaya çıktı.

Kentin ceza hukukunu nitelemek için "kent barışı" ifadesi kullanılmaktaydı. Kentin kapılarından giren herkes, ister soylu ister özgür ya da kentsoylu olsun bu yasaya (kent barışı) bağlıydı (Pirenne, 1994: 153). Bu yasa kenti güçlü bir şekilde birleştiriyordu. Çünkü yasa kentin sınırları içinde herkese uygulanıyor ve gücünü herkese kabul ettiriyordu. Barış tüm kent nüfusunu kapsadığından, kent nüfusu bir komün oluşturuyordu. Bu yasa, kent içinde orta sınıfın oluşmasına ve

güçlenmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu özellikleri ile ortaçağ kenti hem hukuksal bir bölge, hem de bir komün olarak işlev görmüştür.

Kent bir kurul tarafından yönetiliyordu. Bu kurul kimi zaman yargıçlar kuruluna denk düşüyor, aynı bireyler hem yargıç hem de orta sınıfın temsilcileri oluyorlardı. Ancak genelde kenti yöneten kurul bireyselliğe sahipti (Pirene, 1983: 115). Bu kurulun üyeleri yetkilerini komünden alıyorlardı, ancak zamanla yönetim karmaşıklaşıp büyüdüğünde üyeler, halkın sesinin çok az duyulduğu bir meclis oluşturdular. Bu kurul maliye, ticaret, sanayi işlerinden, kamu işlerinin düzenli yürütülmesinden, kentin beslenme gereksiniminin karşılanmasından, kent ordusunun donatımından ve okullar yaptırmak gibi pek çok işten sorumluydu (Onar, 1936: 26; Pirenne, 1983: 112).

Komün askeri, yargısal, teşrii ve idari bir özerkliğe sahipti. Yargısal yetkiler bazı komünlerde çok geniş olmakla beraber, bazılarında yalnız zabıta meselelerini içeriyordu (Onar, 1936: 25). Kent yargıcın seçiminde söz hakkına sahipti ve her durumda seçilen yargıç, kente saygı duyacağına ve ayrıcalıklarını koruyacağına dair bir ant içmek zorundaydı. Yargı hakkını egemenliğin bir sonucu sayan kral ve senyör bu hakkı hoş görmedi ve zamanla komünlerin yargı yetkileri çok azaldı, komün mahkemelerinin kararları kral mahkemelerinin incelenmesine tabi tutuldu (Onar, 1936: 26). Hatta 14. yüzyılda Fransa'da yargı hakkı sınırlanmayan komün kalmamıştı.

Komünlerin otonomisini kullanan ve onları idare eden organlar her komünde aynı değildir (Onar, 1936: 26). Birçok komünde komünü şehirde ikamet edenler idare eder, bununla beraber yönetsel organları uzun zamandır senyör tarafından tayin edilen komünler de vardır. Komünlerin yönetimi genelde belediye başkanları (maire) tarafından yapılıyordu. Kentin önde gelen kişisi belediye başkanı oluyordu ve günümüzdeki anlamda kuvvetler ayrılığı olmadığı için bütün kuvvetler onda toplanıyordu. Çoğu zaman belediye başkanının yanında bir "burjuva meclisi" ya da "parlement" denilen bir meclis bulunmaktaydı (Görmez, 1997: 26).

Ortaçağ kentinin en acil ihtiyacı olan savunma için kale duvarları inşa edilmesi gerekiyordu. Bu kale duvarlarının inşası hem kentler tarafından üstlenilen ilk bayındırlık işi oldu, hem de kentin mali örgütlenmesinin başlangıç noktasını oluşturdu. Kentin masrafları için ihtiyaç duyulan para, halktan servetlerine göre hesaplanan paylar oranında toplanıyordu (Pirenne, 1983: 49). Kentin kamusal harcamalarında herkes olanaklarına göre kamusal harcamalara katılmak

zorundaydı. Bu vergileri ödemeyi reddedenlerin kente girmesi önleniyordu. Bu büyük bir buluştu, çünkü yalnızca Feodal beyin çıkarı için toplanan vergi, yerini kamu yararına dönük amaçlar için toplanan vergiye bırakıyordu (Pirenne, 1983: 50). Ortaçağ komün kenti yetkilerini, belediye başkanı ve üyeleri (echevin) adlarını taşıyan ve her yıl seçilen görevliler eliyle kullanmıştır (Görmez, 1997: 27).

1050–1250 yılları arasında Hıristiyan dünyasında doğan komünler, bu dönem boyunca yerel özgürlüklerin, daha sonra da ayrıcalıklı belediyelerin savunucusu olmuştur (Wickwar, 1970: 3). İlk kez ortaçağ kentlerinde nüfusun büyük bir çoğunluğu özgür kişilerden oluşuyordu. Fakat Braudel'e göre; her ne kadar atasözü "kentin havası özgür" kılar diyorsa da bu, onun mutlu kıldığı, karın doyurduğu anlamına gelmiyordu. İlk dönemlerinde her alanda eşitlikçi düzen yaşanan kentlerde on üçüncü yüzyıla gelindiğinde komünün içinde çatışmalar başlamıştı (Bumin, 1998: 65). Diğer taraftan Pirenne'e (1983: 46) göre de, Batı Avrupa'nın her yerinde yüksek burjuvazi daha başlangıçtan itibaren kent yönetimini tekeline almıştı. Başlangıçta ekonomik gelişmenin sürdüğü dönemde burjuvazi, özel çıkarları ve kamusal çıkarları dengelerken, on üçüncü yüzyılın sonuna doğru artan ekonomik krizle birlikte, işçiler ve loncalarla çatışmaya başladı. Kente sınıf savaşı girmişti. Komünün başlangıcında burjuvaların komünü oluşturan yemini, eşitler arasında bir yemindi (Bumin, 1998: 62). Bu yemin aşağıdakini yukarıdakine bağlayan türden bir yemin değil, eşitlikçi bir yemindi. Burjuvazi nüfusun geri kalan kısmı içinde ayrıcalıklı bir sınıf oluşturuyordu (Pirenne, 1983: 50).

Ortaçağ komününün vatandaşları, kentin surları dışında yaşayan herkesten farklı bir kişiydi. Bir kez kentin kapılarının ötesine geçtiniz mi bir başka dünyada, bir başka hukukun etkisi altındasınızdır (Pirenne, 1983: 50). Kentin arazisi de sakinleri kadar ayrıcalıklara sahipti, yabancı otoriteden kaçarak oraya sığınan bir kişiyi koruyan, ona bir tür muafiyet sağlayan sığınılacak bir yerdi (Pirenne, 1983: 51). Her kent ayrıcalıkları konusunda oldukça kıskançtı ve kendi başına bir devlet meydana getiriyordu. Ortak bir amaç veya tehlike onları çok ender birlikler ve ittifaklar kurmaya itiyordu. Ortaçağ komünü günümüzde devletin sahip olduğu tüm nitelikleri taşıyordu.

Ortaçağ kentinin; kale duvarları ile çevrili bir kapalı alanın sığınağında yaşayan, ona toplumsal olarak ayrıcalıklı bir kişilik kazandıran, kendine özgü bir yasa, hukuk ve yönetim biçimine sahip bir ticaret ve sanayi toplumu olduğunu söyleyebiliriz.

On beşinci yüzyılda ticari rekabetler, komünler arasındaki ihtilaflar (Onar, 1936: 27), iç düzenlerinin bozulması ve sınıf çatışmaları, komünlerin özerkliklerini kaybetmelerine yol açtı. Bu yüzyılda kent içinde değişik gruplar arasında bir mücadele yaşanırken, kentle kır arasındaki uçurum da gittikçe büyüyordu. Güçlü kentler güçsüz kentlere saldırıyordu. Bütün bu duvarlar ardında ve kentler arasında yaşanan mücadeleden kazançlı çıkan “monarşi” oldu (Bumin, 1998: 67). Kesin olmamakla birlikte 1250-1550 yılları arasında komünlerin devlete dönüşüm süreci yaşanmıştır (Wickwar, 1970: 4). Giderek güçlenen monarşilerle, kentlerin özgür yurttaşları biraz da kendilerinin yardımı ile kurulan güçlü devletlerin uyrukları haline geldiler (Bumin, 1998: 67). Komünler de prensin kentleri halini aldılar.

3. DEMOKRASİ VE YEREL YÖNETİMLER

Yerel topluluktaki bireylerin birlikte yaşamaktan kaynaklanan gereksinimlerini karşılayan, kamu mal ve hizmetlerini sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca yürütülen kurumlar olarak tanımlanan yerel yönetimlerin, demokratik yapılanmanın temel kuruluşları olduğu konusunda yaygın bir kanaat vardır. Modern yerel yönetim yapılarının temelini büyük oranda ortaçağ kent yönetimleri (komün) oluşturur. Ortaçağ kent yönetimlerinin oluşturduğu siyasal, yönetsel, ekonomik ve kültürel altyapı, günümüzde demokrasi ve yerel yönetimler ilişkisinde temel bir role sahiptir.

Günümüzde yerel yönetimler, demokrasinin temel kurumları olarak görülmektedirler. Yerel yönetimler, halkın yönetime katılmasını sağlayan ve halka kendi kendilerini yönetme erdemi kazandıran en önemli kuruluşlar olmalarının yanında, demokrasinin en etkin şekilde hayata geçirildiği kuruluşlardır. Yerel yönetimler düzeyinde temsilciler ile seçmenler arasındaki coğrafi ve toplumsal uzaklığın, ulusal düzeye oranla daha az olmasının, demokrasi kuramının öngördüğü hem “gerçek bir seçme süreci”nin hem de etkili bir halk denetiminin gerçekleşmesini sağladığı ileri sürülmektedir (Çiftçi, 1996: 6).

Demokrasi kavramının temel gerekleri olan halk katılımı, çoğunluk ilkesi ve seçmenlere karşı hesap verme sorumluluğu gibi değerlerin yerel yönetimlerde hayata geçirilmesi daha kolaydır. Katılma yerel yönetimlerde ulusal düzeydekinden daha yoğun ve doğrudandır (Hill, 1974: 22-24).

Yerel yönetimlerin demokratik kuruluşlar olarak gelişmeleri oldukça uzun ve zor bir sürecin sonunda olmuştur. Yerel yönetim kuruluşlarına duyulan güvensizliğin ortadan kalkması güçlü bir yerel yönetim geleneğine sahip olan İngiltere’de bile

150 yıllık bir sürenin geçmesini ve kanlı çatışmaların yaşanmasını gerektirmiştir. Ancak günümüz İngiltere'sinde demokrasinin görkeminde temel pay bu ülkenin sağlam ve kesintisiz gelişen yerel yönetimlerine aittir (Ortaylı, 1985: 11).

Yerel yönetimlerle demokrasi arasında oldukça güçlü bir ilişki vardır. Yerel yönetimlerde bireylerin özgürlüklerini kullanabilmeleri daha kolaydır. Yerel yönetimler insanların özgürleştirilmesinde, kurumların demokratik yönetime yatkınlığı ile demokrasinin yaşanabilmesinde ve insanların demokratik eğitim kazanmalarında birincil kuruluşlardır (Görmez, 1997: 62). Hill'e göre de; yerel yönetimler demokrasinin temel eğitim kurumlarıdır ve yerel yönetimlerin demokratik kuruluşlar olarak gelişmesi demokrasinin gelişmesine paraleldir (1974: 79). Yerel yönetimlerde demokratik kültürün gelişmesi ve yerleşmesi demokrasinin temel güç kaynağını oluşturur.

Bir ülkede siyasal sistem demokratik nitelik taşııyorsa, yerel yönetimlerin de demokrasi ile ilişkisinden söz etmemiz kolay değildir (Wickwar, 1970: 74). Günümüzde artık ülke düzeyinde sağlıklı bir demokrasi için yerel yönetimler, demokratik kurumların önde gelenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, yerel yönetimlerin gerçek bir halk katılımı sağlamaya daha elverişli olmaları, yurttaş katılımı, çoğunluk ilkesi ve yönetenlerin hem danışmaya önem vermeleri hem de seçmene karşı hesap verme sorumluluğu gibi demokrasinin temel ilkelerini daha kolay gerçekleştirmeye elverişli yapılar olmalarıdır.

Yerel yönetimlerin demokrasi ile ilişkisi konusunda üç ayrı görüş bulunmaktadır;

Bu görüşlerin birincisi, Tolman Smith ve Moulin gibi düşünürlerin görüşüdür. Bunlara göre, yerel yönetimler demokratik seçim ilkesine aykırı ve geleneklerden gücünü alan kurumlardır, dolayısı ile demokrasi ve yerel yönetimler birbiri ile ters düşer (Yıldız, 1996: 6). Ayrıca Tolman Smith'e göre, yerel yönetimler gereksiz kuruluşlardır (Hill, 1974: 26).

İkinci görüş Langrod'un görüşüdür. Langrod'a göre, yerel yönetim ile demokrasi arasında bir sebep sonuç ilişkisi yoktur, birinin bulunmadığı bir ortamda diğeri pekâlâ bulunabilir. Langrod, yerel yönetimlerle demokrasi arasında ilişki kurulmasını bir yanılığ olarak görmekte ve bu yanılığ; batı uygarlığının gelişiminde iki kurumun da eş zamanlı gelişmesine, demokrasinin asıl temeli olan demokratik iklim ile demokratik kurumların birbiri ile karıştırılmasına ve yerel yönetimlerin olası fakat kaçınılmaz olmayan demokratik işleyişinin genel demokrasi olarak anlaşılmasına bağlamaktadır (Yıldız, 1996: 6). Langrod, yerel

yönetimleri demokrasi için bir siyasal eğitim ortamı olarak görmenin yanlış olduğunu iddia etmektedir.

Üçüncü görüş J. S. Mill'in görüşüdür. Mill'e göre, yerel yönetimlerle demokrasi arasında doğrudan bir ilişki vardır ve bu ilişki zorunlu bir ilişkidir. Mill; "halk vergi ödüyorsa, ulusal düzeyde olduğu kadar yerel düzeyde de söz sahibi olmalıdır" ifadeleri ile halkın yerel düzeyde yönetime katılmasının etkin bir yönetimi gerçekleştireceğini belirterek yerel yönetimlerin demokrasinin kurulması ve yerleşmesi için okul görevi yapacağını ifade etmektedir (Wickwar, 1970: 23-25). De Tocqueville de Mill gibi yerel yönetimleri demokrasinin temel ögesi ve birer siyasal eğitim aracı olarak görmüştür. Tocquivelle'e göre; "yerel yönetim kuruluşları özgür ulusların gerçek gücünü oluşturur. İlkokulların bilime katkısı ne ise yerel yönetimlerin de özgürlüğe katkısı odur. Bir ulus özgür bir yönetim kurabilir ancak, yerel yönetimler olmadan özgürlüğün ruhuna sahip olamaz" (1962: 52-54). Tocqueville, demokrasinin tabandan tavana doğru gelişeceğini, bunda da yerel yönetimlerin çok önemli rol oynayacağını belirtmektedir.

Panter-Brick ise, "eğer yerel düzeyde topluluklar demokratik bir biçimde yönetilmiyorsa, ülkenin demokratik olduğunun ileri sürülmesine olanak yoktur." tespitini yapmaktadır. Sidney ve Webb gibi Fabien Sosyalistler de, yerel düzeyde bir halk yönetiminin demokrasi açısından taşıdığı önemi ısrarla vurgulamışlardır. Bu düşünürler yerel yönetimleri, daha çok halka gereksinim duydukları hizmetleri sunmanın bir aracı olarak görmüşlerdir. Onlara göre, bu hizmetlerin halka yerel düzeyde yerel yönetimlerce sunulması ile özel kesimin kazanç güdüsünün yerini kamu hizmeti anlayışı alacaktır (Keleş, 1992: 47). Yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki ilişki siyaset bilimcilerin de sürekli ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Bu ilişkinin temel dayanağı "kendi kendini yönetme ilkesi"dir. Kendi kendini yönetme ilkesi, yönetime katılmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla demokrasinin işlerlik kazanması ve sürdürülmesi daha çok halk katılımının artırılması ile mümkün olabilmektedir.

Güçlü yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin demokratik nitelik taşımaları ülke çapında da demokrasinin gelişmesine önemli katkılar sağlar. Dünyada yerel yönetimleri güçsüz olmasına karşılık demokrasinin gelişmiş olduğu tek bir ülke dahi bulunmamaktadır (Aykaç, 2003: 12). Demokrasinin gelişmemiş olduğu ülkelerde, yerel yönetimlerin de güdük ve gelişmemiş olduğunu görebiliriz. Demokrasiyi ülke çapında yaşatabilmenin ilk adımı yerel yönetimler özerkleştirilerek atılabilir. Yerel yönetimler halkın siyasal terbiyesinin ve demokrasi terbiyesinin geliştirildiği

temel basamaklardır. Bu yönü ile yerel yönetimler, ülke çapında politikacıların, devlet adamlarının yetiştirildiği bir fidanlık hizmeti de görmektedir. Ülkede siyasal istikrarın sağlanmasına yerel yönetimler bu yolla doğrudan katkı sağlayan kuruluşlardır. Bu alanda da yerel yönetimlerin siyasal fayda sağlayan kurumlar olmasındaki temel faktörler şunlardır:

a- Demokratik eğitim kuruluşu olmaları (Wickwar, 1970:7 6),

b- Modern toplumun temel değerlerinden olan eşitlik, özgürlük ve refah (Hill; 1974: 15) ilkelerinin oluşumuna katkısı,

c- Demokrasi kavramının temel gerekleri olan halk katılımı, çoğunluk ilkesi ve seçmenlere karşı hesap verme sorumluluğu gibi değerlerin yerel yönetimlerde hayata geçirilmesinin daha kolay olması,

d- Yerel siyasal süreçlerin gizli ve kapalı değil, açık ve herkesin görebileceği şekilde işlemesi.

Bu temel faktörler aracılığı ile yerel yönetimler ulusal sistemin demokratikleştirilmesinde önemli rol oynayabilirler. Zira yerel yönetimlerin demokratik kuruluşlar olarak gelişmesi demokrasinin gelişmesine paraleldir (Wickwar, 1970: 74).

4. YEREL DEMOKRASİ

Demokrasi kavramının evrensel ve tek bir tanımının yapılamamasına benzer şekilde yerel demokrasi kavramının da evrensel ve tek bir tanımının yapılması oldukça zordur. Hatta yerel demokrasi kavramı için demokrasi kavramından daha öte tartışma ve farklı tanımlama çabaları bulunmaktadır (Görmez, 1997: 67). Bu farklı tanımlama çabalarının yanında, günümüzde yerel demokrasi kavramının yanlış, hata eksik olduğu yönünde tartışmalar vardır. Bu kavramın yerine demokratik yerel yönetim kavramı da kullanılmaktadır. Literatürde yerel demokrasi kavramının yanlış olduğu olsa olsa demokratik yerel yönetimden söz edilmesi gerektiği yönünde tartışmalar da (Görmez, 1997: 68) bulunmaktadır. Bu kavramların yerine aynı anlama sahip olan yerel özerklik kavramının kullanıldığı da görülmektedir (Keleş, 1992: 56).

Yerel yönetimler; yönetime katılım, hizmetlerde etkinlik, demokratik uygulamalar, özgürlük gibi demokrasinin pek çok değerinin hayata geçirildiği mekânlar olarak toplumun demokratikleşmesine önemli katkılar sağladıkları için yerel demokrasiler olarak adlandırılmaktadır. Ancak karşıt görüşü savunanlar,

yerel demokrasiden söz edebilmek için yerel iktidarın olması gerektiğini öne sürmektedirler. Hamamcı'ya göre; "yerel demokrasiden söz edebilmek için yerel iktidar olması gerekir, merkezi iktidardan bağımsız bir yerel iktidar olamayacağı için yerel demokrasiden de söz edemeyiz. Öyleyse demokrasiyi yerelleştirmektense, yerel yönetimleri demokratikleştirmeliyiz" (t.y.: 19) ifadeleri ile demokratik "yerel yönetim" kavramının kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak demokrasi için yerel yönetimlerin şart olmadığını belirten görüşe göre; yerel demokrasi ya da demokratik yerel yönetim denildiğinde yerel iktidar kastedilmemekte, demokratik değerlerin yerel yönetimler için geçerli kılınması anlatılmaktadır (Görmez, 1997: 196). Dolayısı ile yerel demokrasi ile yerel iktidar arasında birebir bir bağlantı kurmak yanlış olacaktır.

Yerel demokrasi kavramı, federal devlet yerel yönetimleri ve İngiltere gibi güçlü yerel yönetim geleneği olan ülke yerel yönetimleri için kullanılmaktadır (Görmez, 1997: 68). Yerel demokrasi kavramı, henüz devlet egemen bir düzen olarak ortaya çıkmadan önce var olan bir düzendir. Bu düzen kendiliğinden gelişen toplumun ihtiyaçları ve katkıları ile şekillenen bir öz yönetim şeklindedir. Yerel demokrasi ile yerel iktidar kastedilmez, aksine demokratik yerel yönetim kavramında yerel yönetim sisteminin demokratikliğine vurgu yapılır. Başka bir deyişle; "yerel demokrasi" kavramında yerel demokratik değerlere (demokratik kültüre) vurgu yapılmakta, "demokratik yerel yönetim" kavramında ise, yönetim süreçlerinin ve yönetimin işleyişinin demokratikliğine vurgu yapılmaktadır.

Demokrasi amaçlarla değil, araçlarla ilgilidir (Hill, 1974: 224). Yerel demokrasiden de günümüzde anlamamız gereken, yerel yönetim sisteminin demokratikliğidir. Yerel demokrasi, demokratik değerlerin yerel yönetimler için geçerli kılınması, halkın karar süreçlerine doğrudan ya da temsilcileri aracılığı ile katılımıdır. Yerel demokrasi halkı doğrudan etkileyen, günlük hayatını önemli ölçüde belirleyen gerçek ve somut sorunların gündemi belirlediği, tartışılıp karara bağlandığı ve uygulamaya konulduğu küçük ölçekli bir dünyadır (Hill, 1974: 71). Yerel demokrasinin temel şartlarından birisi, yerel siyasal süreçlerin gizli ve kapalı değil, açık ve herkesin görebileceği şekilde işlemesidir.

Demokratik yerel yönetimler, Avrupa'da merkezi devletlerin ortaya çıkmasından sonra yerel ölçekte kurulan demokratik bir düzendir. Demokratik yerel yönetimlerde; bireyler yönetimi etkileyebilirler, gücü paylaşabilirler ve yerel birimler aynı zamanda yerel yönetim birimleridir. Yerel yönetimler üzerinde merkezden atanan bir vali tarafından uygulanan vesayet denetimi yoktur. Yerel

yönetimler, kendi bütçelerini oluşturabilir ve vergi politikalarını belirleyebilirler. Kısaca demokratik yerel yönetim; yerel yönetim seçmenlerinin, vatandaşların seçimi ve etkisi altında işleyen bir yönetimdir. Yerel yönetimlerde otorite siyasal anlamda merkezi yönetimle paylaşılmış olmakla beraber; yerel hizmetler yerel halk tarafından seçilmiş kurullar tarafından yürütülür. Bu kurullar yerel halk tarafından yapılacak denetime açıktır.

Demokratik yerel yönetimlerde, yerel birimler merkezi yönetimin gayri resmi temsilcileri gibi birçok hizmeti ifa edebilirler, ancak merkezi yönetimin bir birimi değildirler. Yerel yönetimler; personel alımı, personelin işine son verme, görevlendirme yetkisine sahiptirler, sundukları hizmetlerle ilgili yönetmelik çıkarabilirler, kendi iç örgütlenmelerini ulusal yasalar çerçevesinde serbestçe belirleyebilirler. Yerel hizmetlerin nasıl yönetileceği, ne şekilde koordine edileceği ve öncelikle hangi hizmetlerin sunulacağı yerel yönetimlerin tasarrufundadır.

Yerel demokrasi olmadan ulusal düzeyde demokrasiden söz edemeyiz. Demokrasinin ulusal düzeyde sağlıklı işleyebilmesi; önemli ölçüde komşuluk ilişkilerine ve kişisel ilişkilere dayalı, bireylerin kararların alınmasına doğrudan katılabildiği ve günlük hayat üzerinde denetimde bulunabildikleri birçok "küçük demokrasinin" bulunmasına bağlıdır. Ulusal demokrasi ile yerel demokrasinin birbirinden ayrı yapılar olarak düşünülmesi toplumun bütünlüğü anlayışına ters bir yaklaşımdır. Ulusal demokrasiden ayrı bir yerel demokrasiden söz edilemez. Nitekim Hill'e (1974: 201-202) göre de; ulusal demokrasilerle yerel demokrasileri farklı şeylermiş gibi algılamak ve anlatmak yapaydır. Smith demokrasiyi, "doğrudan kendi kendini yönetim" olarak tanımlamış ve ancak yerel olan demokrasiden söz edilebileceğini vurgulamıştır (Yıldırım, 1993: 9). Montesquieu'nun da ideal devletin ancak yerel topluluklarca kurulabileceğini (Tekeli, 1983: 4) belirtmesi, yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki ilişkinin kaçınılmaz olduğunu gözler önüne sermektedir. Kısacası, ulusal düzeyde başarılı bir demokrasi, demokrasinin aynı zamanda yerel düzeyde başarılı bir şekilde hayata geçirilebilmesine bağlıdır.

SONUÇ

Yerel yönetimler vatandaşa en yakın konumda olan, en alt düzeydeki yönetim birimleridir. İnsan ihtiyaçlarının çok ve çeşitli olması, yerel halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamak görevi ile yükümlü yerel yönetim birimlerinin hizmetlerinin de çeşitli ve karmaşık olmasına neden olmaktadır. Ayrıca ülke düzeyindeki ekonomik ve sosyal sorunlar da yerel yönetimlerin işleyişini etkilemektedir. İşsizlik,

düzensiz kentleşme, göçmen işçiler, yaşlı ve yoksul sayısındaki artış, çevre kirliliği, konut sorunu gibi konularla ilgili olarak yerel halk bu yönetimlerden sürekli olarak yeterli ve kaliteli hizmet beklemektedir. Bu nedendir ki, yerel birimlerin bu fonksiyonları yerine getirecek sağlıklı bir yapıya kavuşturulmalarını sağlamak amacıyla “yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi” kavramına günümüzde özel bir vurgu yapılmaktadır.

21. yüzyılda demokrasinin hayata geçirilebileceği en uygun kuruluşlar yerel yönetimler olarak görülmektedir. Yerel yönetimlerin etkili ve verimli hizmet üreten birer yönetim kurumuna dönüştürülmesi için demokratik değerlere dayalı yapılandırılmasının önemi sürekli vurgulanmaktadır. Bu yönde dünyada ve son dönemlerde ülkemizde ciddi çalışmalara girilmiştir. Maddick’e (1970: 210) göre, yerel yönetimler halk temsilcileri ile kamu yöneticileri arasında ilişki sağlarlar, halk temsilcilerinin ve seçmenlerin demokrasinin gereklerine uygun olarak yetişmeleri için uygun ortam hazırlar ve yerel güç ve bilgilerden faydalanmayı mümkün kılarlar. Bu yapıdaki yerel yönetimler, hem yerel düzeydeki hizmetleri en etkili ve verimli şekilde karşılarlar hem de ulusal düzeyde demokrasiye ciddi katkılar sağlarlar.

Bireyin devlet karşısındaki güçsüzlüğü, özellikle az gelişmiş ülkelerde bireyin devletten korkmasına, ona karşı yabancılaşmasına ve depolitizasyonuna neden olmaktadır. Bu açıdan yerel düzeyde gerçekleştirilebilecek halk katılımı, söz konusu sakıncaların ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır. Yerel halkın demokrasi bilincinin geliştirilmesi ve onların yönetime katılımlarının sağlanması bakımından yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Deneyimler göstermektedir ki, vatandaşların demokratik bilinci daha çok yerel yönetimler aracılığıyla kazanılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimler, demokratik terbiye kuruluşları olarak görülmektedir.

Yerel demokrasinin geliştirilmesinde en önemli ölçüt, yerel halkın yerel nitelikteki kararların oluşumuna yaptığı katkının derecesidir. Bu katkı ne kadar fazla ise, yerel demokrasinin o oranda gelişmiş olduğu söylenebilir.

Yerel demokrasinin temel ilkeleri olan yerel yönetim organlarının bağımsız oluşumu, karar alabilme ve uygulayabilme yetkisi, yerel düzeyde alınan kararlara halk katılımının sağlanması ve mali bağımsızlık gibi ilkeler yerel yönetimler için geçerli ilkeler olmalıdır. Yerel yönetimler merkezi yönetimin taşra uzantısı olarak, merkezi idarenin izin verdiği oranda ve şekilde hizmet sunan vesayet birimi iması taşıyan basit kuruluşlar olarak görülmemelidir.

Yerel demokrasinin oluşması ve işlerlik kazanması için gerekli olan yapı ve ortam, yerel yönetimlerin geliştirilmesi suretiyle teminat altına alınmalıdır. Yerel demokrasiyi hayat geçirmek ve onu yerel halkın taleplerine yanıt verebilir duruma getirmek, hem devletin hem de sivil toplumun demokratikleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Yerel demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için sivil toplumun varlığı tek başına yeterli değildir, sivil toplumun demokratik işleyiş süreçlerine sahip kılınması da gerekir. Sivil toplumun demokratikleşmesi, kendisini oluşturan sosyal aktörlerin taleplerinin karar alma süreçlerine eklenenebilmesi ile doğru orantılıdır. Bu süreç, aynı zamanda devletin demokratikleşmesini de beraberinde getirecektir.

Günümüzde bütün ülkeler siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik vb. alanlarda demokratik değerlere vurgu yapmakta ve siyasal sistemin meşruiyetini demokrasi kavramı ile ortaya koymaya çalışmakta ve bu yönde önemli çabalar harcanmaktadır. Bu çabalardan en önemlisi ulusal düzeyde demokrasinin sağlıklı işleyişini sağlamak amacıyla yerel düzeyde demokratik işleyişini sağlamaya yönelik çalışmalardır. Bu kapsamda bir taraftan yerel yönetimlerin demokratik niteliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılırken diğer taraftan yerel yönetimlerin demokratik niteliğine yönelik tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalarda yerel yönetimlerin ve yerel demokrasinin kaynağı olarak sık sık ortaçağ kent (komün) yönetimlerine atıf yapılmakta ve komün yönetimi deneyiminin yerel yönetimlerin siyasal, ekonomik, kültürel altyapısını oluşturduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla ortaçağ komün (kent) yönetimlerinin yerel yönetimlerin ortaya çıkışında ve yerel demokrasinin gelişmesinde önemli bir rolü vardır.

KAYNAKÇA

- Blonc, Marc (1983), Feodal Toplum, (Çev.) Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara.
- Bumin, Kürşat (1998), Demokrasi Arayışında Kent, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Çitci, Oya (1996), "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, TODAİE, Cilt 5 Sayı 6, Kasım.
- De Toguville (1962), Amerika'da Demokrasi (Çev. Taner Timur), İstanbul.
- Duverger, Maurice (1995), Siyasal Rejimler (Çev. Teoman Tunçdoğan), Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, Mustafa (1996), Anayasal Demokrasi, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, Mustafa (1993), "Demokrasinin Felsefesi Üzerine Birkaç Not", Sosyal ve Siyasal Teori, (Der. Atilla Yayla), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Görmez, Kemal (1990), Türkiye'de Belediyeler ve Yerel Demokrasi, G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 6, Sayı 2.
- Görmez, Kemal (1997), Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Ankara.
- Görmez, Kemal (1991), Şehir ve İnsan, MEB Yayını, İstanbul.
- Hamamcı, Can (1995), Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasi, Yeni Gündem Dergisi, Yerel Yönetimler Eki, Sayı 6, Cilt 4.
- Hill, Dilys M (1974), Democratic Theory and Local Government, London.
- Holden, B. (1988), Understanding Liberal Democracy, London.
- Huberman, Leo (2003), Feodal Toplumdan 20.Yüzyıla, (Çev. Murat Belge), İstanbul.
- İnce, Murat (2008), Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Keleş, Ruşen (1994), Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Kılıçbay, Mehmet Ali (1993), Şehirler ve Kentler, Gece Yayınları, Ankara.
- Kışlalı, Ahmet Taner (1991), Siyasal Sistemler, İmge Kitabevi, Ankara.
- Lijphart, J. Arend (1986), Çağdaş Demokrasiler, (Çev. E.Özbudun-E. Onulduran), Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği Ortak Yayını, Ankara.
- Lipson, L. (1985), Demokratik Uygarlık, (Çev. H. Günalp), Tib Yayınları, Ankara.
- Maddick, Henry (1970), Demokratik Teori ve Kalkınma, (Çev. Şenay Büyükdavras), Amme İdaresi Dergisi, Cilt 3, Sayı 3.

- Mill, J.S. (1963), *Hürriyet*, (Çev. Osman Destel) Meb Yayınları, İstanbul.
- Onar, Sıdk Sami (1936), "Komünlerin Hukuki Otonomisi" Komün Bilgisinin Esas Meseleleri(Edit.) F. Neumark, İstanbul.
- Ortaylı, İlber (1985), *Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Özer, M. Akif (2000), *Yerel Demokrasi, Demokratik Yerel Yönetimler ve Yerel Yönetimlerin Demokratikleştirilmesi Kavramlarının Analizi Üzerine*, Türk İdare Dergisi, Sayı 426, Mart.
- Pirenne, Henri (1983), *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi* (Çev. Uğur Kocabaşoğlu), İstanbul.
- Pirenne, Henri (1994), *Ortaçağ Kentleri*, (Çev. Şadan Karadeniz), İstanbul.
- Popper, Karl R. (1993), "Açık Toplum Düşmanlarına Yeniden Bakış", (Çev. İhsan Duran Dağı), *Sosyal ve Siyasal Teori*, (Der. Atilla Yayla), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Sartori, Giovanni (1993), *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (Çev. T. Karamustafaoğlu - M. Turhan), Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.
- Schmitter, Philippe, C. Karl, Terry Lyn (1993), "Demokrasi Nedir? Ne Değildir", (Çev. Levent Gönenç), *Sosyal ve Siyasal Teori*, (Der. Atilla Yayla), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İlhan (1992), *Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 16, Sayı 2.
- Wickwar, Hardy (1970), *The Political Theory of Local Government*, University of South Carolina Pres.
- Yıldırım, Selahattin (1993), *Yerel Yönetim ve Demokrasi: Kavramlar, Yaklaşımlar*, T.C. Başbakanlık TOKİ Başkanlığı ve IULA-EMME, İstanbul.
- Yıldız, Mete (1996), *Yerel Yönetimler ve Demokrasi, Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt 5, Sayı 4, Temmuz.